

Джаман Василь Олексійович,
доктор географічних наук, професор
Джаман Ярослав Васильович,
кандидат географічних наук

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна, e-mail: vasy_l_dzhaman@ukr.net
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,
м. Чернівці, Україна, e-mail: y.dzhaman@chnu.edu.ua

ПОЛІЕТНІЧНІ ЧЕРНІВЦІ – БАГАТОКУЛЬТУРНЕ МІСТО ЯК БАЗА РОЗВИТКУ ЕТНОТУРИЗМУ

Мета статті: розкрити вплив етнічної структури населення на формування полікультурного простору міста, що виступає основою розвитку етнічного туризму; проаналізувати потенційні можливості розвитку етнотуризму в поліетнічних Чернівцях.

Методика дослідження базується на опрацюванні статистичних і аналітичних матеріалів з використанням таких методів географічних досліджень, як системно-структурного і діахронічного аналізу, описового, порівняльно-географічного, статистичного.

Результати дослідження. Чернівці – яскравий приклад поліетнічного міського простору, що підтверджує діахронічний аналіз індексу етнічної різноманітності (у 1880 р. – 0,941, у 1930 р. – 0,964, у 1970 р. – 0,705). Чисельними національними групами були українці, євреї, німці, поляки, румуни, молдовани, вірмени, чехи, угорці, росіяни та інші; населення міста було етнічно змішаним та іноетнічним. Етнічні громади створили свою матеріальну і духовну культурну спадщину, яка виступає базою етно-культурного потенціалу і розробки етнографічних екскурсійних маршрутів.

Етнічний туризм, як один із популярних і перспективних видів культурно-пізнавального туризму, важливий напрям зміцнення туристичного іміджу, залучає іноземних туристів і дає можливість інтегрувати й утверджувати місто Чернівці на європейському і світовому туристичних ринках.

Наукова новизна дослідження полягає у проведенні групування і систематизації туристичних об'єктів Чернівців за етнічною приналежністю та здійсненні бальної оцінки їхньої туристичної атрактивності. Для вдосконалення етно-туристичної діяльності в Чернівцях розглянуті не тільки її сильні сторони (10 позицій) і можливості (11 позицій), але й слабкі сторони (10 позицій) та загрози (8 позицій), що представлені в SWOT-аналізі розвитку етнічного туризму в м. Чернівцях.

Практична значимість: отримані результати будуть передані для використання Координаційною радою з питань розвитку туризму при Чернівецькій обласній державній адміністрації для розробки планів розвитку туризму та впровадження нових етнографічних екскурсійних маршрутів; використовуються національно-культурними товариствами (Чернівецьким обласним Товариством польської культури імені Адама Міцкевича, Чернівецьким обласним вірменським національно-культурним товариством «Аревік») для проведення просвітницької діяльності та організації етнографічних екскурсій полікультурними Чернівцями.

Ключові слова: туризм, етнічний туризм, етнічна структура населення, культурна спадщина, етно-туристичні об'єкти, етно-туристичний потенціал, місто Чернівці.

Dzhaman Vasyly Oleksiyovych,
Doctor of Geographical Sciences, Professor
Dzhaman Yaroslav Vasylyovych,
Candidate of Geographical Sciences

Chernivtsi National Yurii Fedkovych University, Chernivtsi,
Ukraine, e-mail: vasy_l_dzhaman@ukr.net
Chernivtsi National Yurii Fedkovych University,
Chernivtsi, Ukraine, e-mail: y.dzhaman@chnu.edu.ua

POLYETHNIC CHERNIVTSI: A MULTICULTURAL CITY AS A BASIS OF DEVELOPMENT OF ETHNIC TOURISM

Goals: disclosure of the effect of population's ethnic structure upon formation of poly-cultural space of the city that represents the basis for the development of ethnic tourism; analysis of potentialities for development of ethnic tourism in poly-ethnic City of Chernivtsi.

Methods: processing of statistical and analytical materials using such methods of geographical research as systems-structural and diachronic, descriptive, comparative-geographical and statistical analyses.

Study results. Chernivtsi is a vivid example of poly-ethnic urban space, the fact which is confirmed by the diachronic analysis of the index of ethnic variety (1880 – 0,941, 1930 – 0,964, 1970 – 0,705). Ukrainians, Jews, Germans, Poles, Rumanians, Moldavians, Armenians, Czechs, Hungarians, Russians, etc were among the largest ethnic groups of the city; the citizens were an ethnically mixed and foreign ethnicity population. Ethnic communities of Chernivtsi have created their own material, cultural and spiritual heritage that formed the basis for ethnic-cultural potential and development of ethnographic excursion routes.

Ethnic tourism as one of the most popular and perspective types of cultural-cognitive tourism and an important direction for strengthening tourism image involves foreign tourists and allows for integration and representation of Chernivtsi in the European and world tourism markets.

Scientific novelty of this research is that tourism objects of Chernivtsi were grouped and systemized according to their ethnic belonging and the point-based scale of said objects' attractiveness was introduced. To improve the ethnic tourism activity in Chernivtsi, we have considered not only its strengths (10 positions) and capacities (11 positions) but also the weak sides (10 positions) and threats (8 positions), all these being presented in the SWOT-analysis of the development of ethnic tourism in Chernivtsi.

Practical significance: the study results will be sent to Coordination Council for Tourism Development at the Chernivtsi Region State Administration to help develop plans of tourism activity and introduce new ethnographic excursion routes; national-cultural associations (Chernivtsi Regional *Adam Mickiewicz* Association of Polish Culture, "Arevik", Chernivtsi Region Armenian National-Cultural Association) for their educational activity and organization of ethnographic excursions in poly-cultural Chernivtsi.

Key words: tourism, ethnic tourism, population's ethnic structure, cultural heritage, ethnic tourism objects, ethnic tourism potential, City of Chernivtsi.

Постановка проблеми. Чернівці – поліетнічне місто, що є результатом етногеографічного положення та історичних особливостей розвитку. Належність і периферійне розміщення у складі різних великих країн (Галицького князівства, Галицько-Волинської держави, Молдавського князівства, Османської імперії, Австрії, Австро-Угорщини, Румунії, СРСР, України), процеси урбанізації, різні політичні ситуації сприяли значним міграційним і колонізаційним процесам. Всі держави, до складу яких входили Чернівці, впливали на зміни етнічного складу населення і розвиток (чи занепад) окремих етнічних культур. Наприклад, за даними перепису населення 1880 року переважаючою етнічною групою в центральній частині Чернівців були євреї – 13409 осіб, що становили 42,7% всього населення; другою етнічною групою були поляки – 5983 особи (19,0%), третьою – українці (5469 осіб, 17,4%), четвертою – німці (4499 осіб, 14,3%), п'ятою – румуни (1615 осіб, 5,1%). Помітними були етнічні громади чехів (431 особа), вірмен (276 осіб), а також угорців, словаків, словенців [16, с. 204 - 205]. Індекс етнічної різноманітності населення був дуже великим і характеризував його як поліетнічне (у 1880 р. – 0,941, у 1930 р. – 0,964, у 1970 р. – 0,705, у 2001 р. – 0,355) [9, с. 8]. Населення Чернівців мало етнічно змішаний та іноетнічний характер.

Поліетнічність проявилась у полікультурності Чернівців. Етнічні громади міста старалися зберігати та розвивати рідну мову і культуру, звичаї й традиції, створювати пам'ятки духовної і матеріальної культури. На сучасному етапі в місті функціонують (відновили свою культурно-просвітницьку діяльність, що була заборонена радянською владою впродовж 1940 – 1991 рр.) 5 народних домів (український, румунський, єврейський, польський, німецький). Етно-туристичний потенціал, що зумовлений наявністю великої кількості пам'яток різних історичних епох і етнічних культур, різноманітним етно-культурним традицій та звичаїв, виступає базою розвитку етнічного туризму. Об'єктом етнотуристичної атрактивності виступає етнічна культура, яка визначає стиль життя і виконує етноідентифікуючу роль, що дає можливість виділити себе серед "інших" етносів, а також розкрити значення етнічних громад у розвитку загальної (спільної) культури міста Чернівці. Туристи під час таких екскурсій знайомляться з архітектурою, одягом, фольклором, обрядами, народними традиціями, ремеслами, побутом, особливостями національної кухні, подіями, визначними постатями, пам'ятками певного етносу чи його частини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Географічні аспекти етнічного туризму в Україні досліджені ще недостатньо. Методичною основою даного дослідження послужили праці О. Бейдика [1], Ж. Бучко [2], В. Івануніка і В. Явкіна [11], В. Кифяка [12], С. Кузика [13], О. Любіцевої [14], І. Школи [18] та інші, які присвячені загальним проблемам розвитку туризму і методикам оцінки рекреаційно-туристичних ресурсів. Суспільно-географічна оцінка ресурсів етнічного туризму регіону (на матеріалах Одеської області) розглянута у роботах М. Орлової [15]. Аналіз етно-туристичних об'єктів окремих найбільших етнічних громад міста і розробка етногеографічних екскурсійних маршрутів Чернівцями наведені у роботах В. Старика [17] та Я. Джамана [3 – 9, 20].

Виклад основного матеріалу. Чернівці вважаються перлиною архітектури, а центральна частина міста має статус заповідної території. В історичній частині Чернівців на державному обліку знаходиться 706 пам'яток архітектури та історії, з них 23 – загальнонаціонального значення, а ансамбль колишньої Резиденції митрополитів Буковини і Далмації включений до списку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Загалом, на державному обліку в межах території міста знаходиться 755 пам'яток культурної спадщини, у тому числі 24 - загальнонаціонального значення.

Наявність великої кількості пам'яток культурної спадщини і особливо об'єкту світової спадщини ЮНЕСКО сприяє збільшенню туристичних потоків та виділяє Чернівці як центр

туристичної індустрії. Особливо зростають потоки іноземних туристів, а туризм стає важливою галуззю господарського комплексу міста [10, 19].

Проведені систематизація, групування і відносна кількісна оцінка (в балах) атрактивності туристичних об'єктів матеріальної і духовної культурної спадщини міста Чернівці за етнічною приналежністю. Загалом оцінено 373 об'єкти: 145 – української національної громади, 62 – румунської і молдавської, 56 – єврейської, 61 – німецької та австрійської, 28 – польської, 21 – вірменської. Найбільшу кількість балів (25) присвоєно об'єкту світової спадщини ЮНЕСКО, 20 – архітектурним комплексам вулиць, які включені до пам'яток національного значення, 15 – архітектурним комплексам площ, що включені до пам'яток національного значення, 10 – окремим об'єктам національного значення, 1 – 5 балів – пам'яткам місцевого значення. Сумарна оцінка атрактивності етно-туристичних об'єктів становить 1195 балів: 458 – української громади, 268 – німецької та австрійської, 175 – румунської і молдавської, 142 – єврейської, 88 – польської, 64 – вірменської. Характерним для Чернівців є існування туристичних об'єктів і просторів, в яких перекриваються етнічні середовища різних етнічних громад, тому окремі ділянки етнографічних екскурсійних маршрутів часто проходять спільними площами і вулицями, включають найголовніші заклади, установи, організації, які є спільною туристичною атрактивністю багатьох національних груп міста, що засвідчує етнічну толерантність чернівчан.

Подальший розвиток етнотуризму – важливий напрям зміцнення туристичного іміджу Чернівців, він залучає іноземних туристів (австрійців, німців, поляків, євреїв, румунів тощо) і дає можливість розширювати співробітництво на міжнародному рівні, інтегрувати й утверджувати місто Чернівці на європейському і світовому туристичних ринках.

Основними сильними сторонами розвитку етнічного туризму в Чернівцях можна виділити:

- поліетнічність і мультикультурність міського простору;
- наявність значної етно-культурної історичної спадщини і потужного етно-туристичного потенціалу;
- наявність об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і значної кількості пам'яток національного значення;
- належність до європейського культурного простору та близькість до кордонів з ЄС;
- потужний інтелектуальний поліетнічний ресурс: загальна культура, видатні особистості, чисельна діаспора чернівчан (див. таблицю 1).

Головні можливості розвитку етнічного туризму в Чернівцях заключаються у:

- збільшенні кількості та ефективності презентацій про етно-туристичний потенціал Чернівців на державному, європейському та світовому рівнях;
- розвитку культурних традицій міста, етно-культурного розмаїття, активізації національно-культурних товариств;
- запровадженні та проведенні нових етно-фестивалів, святкових подій;
- розширенні міжнародних контактів, співпраці з містами-побратимами, іншими містами та регіонами;
- покращенні транспортної доступності до Чернівців (збільшенні кількості рейсів);
- співпраці з інвесторами та грантодавцями щодо розвитку етнотуризму і виконанні спільних проєктів і програм.

Для вдосконалення розвитку етно-туристичної діяльності в Чернівцях важливо розглянути не тільки її сильні сторони і можливості, але й слабкі сторони та загрози, що представлені в SWOT – аналізі (табл. 1). Серед слабких сторін важливо виділити головні: 1) недостатньо представлений етно-туристичний потенціал Чернівців на державному, європейському й світовому ринках туризму, 2) недостатнє використання етно-туристичного потенціалу для створення міжнародного іміджу міста, 3) недостатній рівень представлення туристичних продуктів про Чернівці, 4) недостатня кількість яскравих туристичних заходів і подій для різних етнічних груп, 5) недостатньо розвинений етно-фестивальний імідж Чернівців.

З метою підвищення конкурентоспроможності Чернівців на туристичному ринку України та Європи проводиться формування туристично-привабливого іміджу як міста культури та історії. Щороку складається “Календар туристично привабливих подій”, який розміщується на веб-

порталі Чернівецької міської ради та туристичному порталі в мережі Інтернет, а також анонсується на рекламних конструкціях.

Таблиця 1.

SWOT - аналіз розвитку етнічного туризму в Чернівцях

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. Поліетнічність і мультикультурність міського простору.	1. Етно-туристичний потенціал Чернівців недостатньо представлений на державному, європейському і світовому ринках туризму.
2. Наявність значної етно-культурної історичної спадщини і потужного етно-туристичного потенціалу.	2. Недостатнє використання етно-туристичного потенціалу для створення міжнародного іміджу міста.
3. Наявність об'єкту Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО і значної кількості пам'яток архітектури національного значення.	3. Слабке залучення видатних особистостей міста і діаспори чернівчан у створенні позитивного іміджу Чернівців та залучення інвестицій для розвитку туризму
4. Належність до європейського культурного простору та близькість до кордонів з ЄС.	4. Недостатній рівень представлення туристичних продуктів про Чернівці.
5. Потужний інтелектуальний поліетнічний ресурс: загальна культура, видатні особистості, чисельна діаспора чернівчан.	5. Недостатня кількість яскравих туристичних заходів і подій для різних етнічних груп.
6. Розвинута туристична інфраструктура: туристичні комплекси і фірми, музеї, готельне та ресторанне господарство, заклади культури тощо.	6. Недостатньо розвинений етно-фестивальний імідж Чернівців.
7. Наявність міжнародного аеропорту та залізничного вокзалу.	7. Недостатньо коштів на ремонт і покращення зовнішнього вигляду (фасадів) і матеріально-технічної бази об'єктів етно-культурної спадщини.
8. Міжетнічна толерантність і гостинність чернівчан.	8. Недостатня транспортна доступність міста для українських та іноземних туристів (мала кількість рейсів).
9. Високий художній рівень різнонаціональних мистецьких професійних та аматорських колективів.	9. Поганий стан доріг у місті.
10. Компактність розміщення об'єктів етно-туристичного потенціалу.	10. Транспортна перевантаженість центральної частини міста та недостатність місць паркування.
Можливості	Загрози
1. Збільшення кількості та ефективності презентацій про етно-туристичний потенціал Чернівців на державному, європейському та світовому рівнях.	1. Економічна нестабільність на національному та світовому ринках і зниження рівня життя, купівельної спроможності споживачів та попиту на туристичні послуги.
2. Покращання поінформованості світу про Чернівці.	2. Дефіцит контактів для розвитку туристичної індустрії.
3. Покращання іміджу Чернівців.	3. Акультурація етно-культурного потенціалу Чернівців через глобалізаційні процеси.
4. Розробка етнографічних екскурсійних маршрутів.	4. Незадовільний стан доріг та транспортної інфраструктури.
5. Розвиток культурних традицій міста, етно-культурного розмаїття, активізація національно-культурних товариств.	5. Конкуренція зі сторони інших міст та регіонів.
6. Запровадження та проведення нових етно-фестивалів, святкових подій.	6. Еміграція та зниження етно-демографічного потенціалу.
7. Розширення міжнародних контактів, співпраця з містами-побратимами, іншими містами та регіонами.	7. Зростання індивідуалізації та персоналізації за умов зниження соціальної активності молодих поколінь.
8. Співпраця з інвесторами та грантодавцями щодо розвитку етнотуризму і виконання спільних проектів і програм.	8. Втрата потенціалу видатних чернівчан та діаспори для популяризації Чернівців як центру етнотуризму.
9. Покращання транспортної доступності до Чернівців (збільшення кількості рейсів).	
10. Покращання стану доріг, вдосконалення місць паркування.	
11. Зростання транзитного етно-туристичного попиту міста.	

З метою відродження і підтримки національних і культурних традицій проводиться низка туристично привабливих заходів: Різдвяний ярмарок, фольклорно-етнографічний фестиваль

“Маланка-фест”, фольклорно-етнографічне свято “Від Різдва Христового до Йордана”, театралізоване свято “З Йорданською водицею до здоров’я і добра”, свято “Запали найбільше серце твого міста” до Дня Святого Валентина, Масляна “Зиму проводжаймо й весну зустрічаймо”, “Великодньої писанки “Великодній дивосвіт”, свято “Христос Воскрес – Воскресне Україна”, весняний фестиваль народної творчості “Мерцішор”, Садигурське фольклорно-етнографічне свято “Рогізнянська галушка”, щорічні конкурси читців, присвячені вшануванню пам’яті Тараса Шевченка, міське свято “Петрівський ярмарок”, Буковинський туристичний ярмарок, День Європи, мистецькі проекти “Чари літньої ночі” та “Буковинська вливанка”, Всесвітній день туризму, Міжнародний фольклорний фестиваль “Буковинські зустрічі”, Міжнародний поетичний фестиваль “Meridian Czernowitz”, Регіональний конкурс рок-музики “Відродження”, заходи до Дня міста Чернівців, фестиваль української сучасної естрадної пісні імені Назарія Яремчука, Міжнародний чемпіонат з кулінарного і кондитерського мистецтва “Food Land Bukovina”, День вишиванки, Свято духовної музики, День вуличної музики, Буковинський молодіжний етнодуховний фестиваль “Обнова”, День літнього сонцестояння “Мідсоммар”, Фестиваль комедій “Золоті оплески Буковини”. З метою презентації національних традицій буковинської кухні проводиться Місячник гурмана та Гастрономічний Фестиваль “Смак Чернівців”.

З метою промоціювання туристичних можливостей Чернівців на міжнародному рівні прийнято участь у таких міжнародних та всеукраїнських туристичних виставках: у Міжнародній туристичній виставці “ITB-Berlin” (м. Берлін, Німеччина), Міжнародній туристичній виставці “IFTM TOP RESA” в м. Париж (Франція), Міжнародній Туристичній виставці UITT: “Україна – Подорожі та туризм” (м. Київ), Міжнародній туристичній виставці в м. Бухаресті (Румунія), Міжнародній туристичній виставці “TT Warsaw” у м. Варшаві (Польща), Міжнародному весняному ярмарку туристичних послуг “Відпочинок” в м. Мінську (Білорусь), Міжнародному Румунському туристичному ярмарку “TTR” в м. Бухарест (Румунія), у весняному та осінньому Міжнародному туристичному салоні “Україна” UITM – Ukraine International Travel Market (м. Київ, березень, жовтень), в Міжнародній виставці “ТурЕКСПО” в рамках Львівського міжнародного форуму індустрії туризму та гостинності (м. Львів), у міжнародній конференції “Майбутнє туризму в Україні. Кризовий менеджмент. Пошук варіантів для України” (м. Львів), у туристичній виставці “Харківщина: туристичні відкриття” (м. Харків), у засіданні Ради туристичних міст і регіонів (м. Тернопіль) та ін.

Для популяризації туристичних можливостей Чернівців виготовлені: презентаційний буклет “Чернівці – Буковина”; туристичний путівник “Чернівці” (українською та російською мовами); путівник “Чернівці в ритмі міжкультурної гармонії” (англійською, польською та румунською мовами); каталоги “Чернівці на перехресті епох і культурних традицій” (українською, англійською, польською та румунською мовами); туристичні карти-путівники “Чернівці” (українською, англійською, німецькою, румунською і польською мовами); виставковий каталог “Настінні розписи синагог Буковини”; путівник-мапу “Чернівці” (англійською, українською та російською мовами); туристичну карту “Оглядова екскурсія Чернівцями” та екскурсійні програми “Чернівці – прогулянка містом”; календарі святкових подій у м. Чернівцях; флаери “Чернівці” (англійською та українською мовами); рекламні банери “Картосхеми історичного центру міста Чернівці”; подарункові календарі “Чернівці”; подарункові блокноти і сувенірні ручки з туристичним логотипом “Чернівці – унікальність в розмаїтті”; листівки з старовинними фото Чернівців; відео-ролики про Чернівці тощо.

З метою створення позитивного туристичного та інвестиційно-привабливого іміджу та реалізації потужних інвестиційних проєктів проведені зустрічі з представниками міст-побратимів Чернівців з Польщі, Румунії, Молдови та Австрії, дипломатичних представництв іноземних країн (Німеччини, Індії, Швейцарії, Австрії, Румунії, Польщі) та потенційними партнерами в сфері транскордонного співробітництва.

Продовжується робота з промоціювання бренду міста Чернівці, який розроблений в рамках співпраці з проєктом Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) “Сприяння економічному розвитку та зайнятості в Україні”. Підготовлено презентацію Концепції бренду міста Чернівці, яка була представлена в м. Києві в рамках конференції “Популяризація іміджу України та її туристичних можливостей”, а також на пленарному засіданні Туристичного Таврійського конгресу в м. Нова Каховка.

Розроблена інтегральна концепція розвитку центральної частини м. Чернівців на 2015-2030 роки. За стандартами проєкту GIZ “Муніципальний розвиток та оновлення старої частини Львова”

здійснено SWOT-аналіз секторальних напрямів розвитку Чернівців в контексті створення Концепції інтегрованого розвитку міста, визначені цілі, розроблені та підготовлені проекти, які плануються до реалізації в центральній частині міста.

Проведені туристичні заходи свідчать про позитивні тенденції розвитку туристичної галузі в Чернівцях та зростання кількісних показників її діяльності [10, с. 83 - 90]. Розвиток туристичної галузі, створення конкурентоспроможного туристичного продукту, вдосконалення туристичної інфраструктури сприяють формуванню позитивного іміджу Чернівців на національному і міжнародному рівнях.

Подальший розвиток етнічного туризму і туристичної індустрії загалом в місті Чернівцях можливий через реалізацію комплексу заходів, які включають три тематичні блоки:

I. Популяризацію туристично-рекреаційного потенціалу Чернівців: 1) розробку та виготовлення презентаційних та інформаційних матеріалів про місто Чернівці, 2) поширення інформації про туристичний потенціал Чернівців через засоби масової інформації, в мережах Інтернет і на рекламно-інформаційних площинах, 3) участь Чернівців у міжнародних, національних і регіональних спеціалізованих туристичних виставках, форумах тощо, 4) здійснення співпраці з міжнародними і всеукраїнськими організаціями, з меріями сусідніх міст та іноземних міст-партнерів шляхом проведення спільних турів і підписання угод про співпрацю, 5) проведення рекламних кампаній та прес-турів, промо-турів, 6) розробку і виготовлення сувенірної продукції про місто Чернівці;

II. Підвищення конкурентоспроможності туристичних продуктів міста: 1) сприяння розвитку перспективних для Чернівців видів туризму: культурно-пізнавального, науково-освітнього, етнічного, релігійного, ділового, відпочинково-розважального тощо, 2) удосконалення існуючих і впровадження нових тематичних екскурсій та туристичних маршрутів, 3) участь у міжнародних, транскордонних проєктах, спрямованих на розвиток туристичної галузі Чернівців, 4) організація та проведення конкурсів, які спрямовані на підвищення фахового рівня працівників туристичної галузі, 5) підготовка та підвищення фахового рівня суб'єктів туристичної сфери шляхом проведення тренінгів, семінарів, консультативних навчань тощо, 6) організація та проведення Буковинського туристичного ярмарку, ярмарку народних ремесл, традиційних "Петрівського ярмарку" і "Різдвяного ярмарку", проведення фольклорно-етнографічного фестивалю Маланок (Маланка-фест) та впровадження нових туристично-привабливих ярмарок, фестивалів, конкурсів у місті, 7) організація та участь у семінарах, конференціях, нарадах, круглих столах з питань розвитку туризму, 8) проведення маркетингових, соціологічних досліджень та опитувань в галузі туризму для здійснення аналізу та оцінки її стану тощо;

III. Розвиток та вдосконалення туристично-рекреаційної інфраструктури: 1) здійснення організаційних заходів щодо визначення та облаштування місць оглядових майданчиків з панорамними видами Чернівців, 2) покращення стану автомобільних доріг, які з'єднують об'єкти екскурсійних маршрутів Чернівців, 3) облаштування додаткових місць для стоянок туристичного автотранспорту біля основних туристично-екскурсійних об'єктів, 4) наповнення і оновлення електронних сенсорних туристично-інформаційних кіосків (боксів), 5) сприяння будівництву та облаштуванню кемпінгу для розміщення неорганізованих туристів у зеленій зоні (лісосмузі) на в'їзді в місто Чернівці, 6) сприяння відкриттю нових авіасполучень з іншими містами України та іноземними містами, 7) створення в об'єктах туристичної інфраструктури сприятливих умов особам з обмеженими фізичними можливостями тощо.

Висновки. Поліетнічність міста Чернівців проявилась у полікультурності. Групування об'єктів матеріальної та духовної культурної спадщини за етнічною приналежністю засвідчує, що найбільший слід у культурному минулому міста Чернівців залишили шість національних громад: українська, німецька і австрійська, румунська і молдавська, єврейська, польська, вірменська. Картографування етно-туристичних об'єктів розкриває особливості їхнього просторового розміщення і є основою розробки етнографічних екскурсійних маршрутів.

Проведений SWOT-аналіз розвитку етнічного туризму в Чернівцях розкриває сильні і слабкі його сторони, а також можливості та загрози. Важливою перспективою розвитку етнічного туризму виступає активізація міжнародних функцій міста, впровадження комплексу заходів, що спрямовані на популяризацію туристично-рекреаційного потенціалу Чернівців, підвищення конкурентоспроможності туристичних продуктів, розвиток та вдосконалення туристично-рекреаційної інфраструктури.

Список використаних джерел

1. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристичні ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2001. – 395 с.
2. Бучко Ж. І. Транскордонний туризм у контексті євроінтеграції України // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Чернівці: ЧНУ, 2015. – Вип. 744–745: Географія. – С. 109–111.
3. Джаман Я.В. Організація вірменського етнографічного екскурсійного маршруту поліетнічними Чернівцями // Географія та екологія: наука і освіта. Зб. мат. VI Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (Умань, 14-15 квітня 2016 р.). – Умань: ВПЦ “Візаві”, 2016. – С. 56-60.
4. Джаман Я. В. Туристичні об’єкти і екскурсійний маршрут єврейської громади в Чернівцях // Від географії до географічного українознавства: еволюція освітньо-наукових ідей та пошуків: Мат. Міжнар. наук. конф. (Чернівці, 11-13 жовтня 2016 р.). – Чернівці: ЧНУ, 2016. – С. 128-130.
5. Джаман Я. Туристичні об’єкти і екскурсійний маршрут польської громади в Чернівцях // Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів: Мат. Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Луцьк, 6-7 квітня 2017 р.). – Луцьк: ПП Іванюк В. П., 2017. – С. 158-161.
6. Джаман Я. В. Туристичні об’єкти і екскурсійний маршрут німецької громади в Чернівцях // Подільський регіон: виклики ХХІ століття (географічні аспекти): Мат. Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 25 квітня 2017 р.). – Тернопіль: Крок, 2017. – С. 175-181.
7. Джаман Я. В. Організація румунського етнографічного екскурсійного маршруту поліетнічними Чернівцями // Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення: Мат. VII Міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 5-6 жовтня 2017 р.). – Херсон: ВД “Гельветика”, 2017. – С. 74-76.
8. Джаман Я.В. Організація українського етнографічного екскурсійного маршруту поліетнічними Чернівцями // Географія в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка: 85 років – досягнення та перспективи: Мат. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30-31 березня 2018 р.). – К.: Принт-Сервіс, 2018. – С. 245-247.
9. Джаман Я. В. Розвиток етнотуризму в поліетнічному місті (на прикладі м. Чернівці): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. географ. наук: спец. 11.00.02 “Економічна та соціальна географія”. – К., 2018. – 20 с.
10. Джаман Я. В. Сучасні тенденції розвитку туризму в місті Чернівцях // Вісник Одеського національного університету. Серія: Географічні та геологічні науки. – 2019. Т. 24, вип. 2. – С. 80-95.
11. Іванюк В. О., Явкін В. Г. Атрактивність рекреаційно-туристичних територій. – Чернівці: ЧНУ, 2012. – 248 с.
12. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. – Чернівці: Зелена Буковина, 2003. – 312 с.
13. Кузык С. Теоретичні проблеми туризму: суспільно-географічний підхід. – Львів: ВЦ ЛНУ, 2010. – 254 с.
14. Любіцева О. О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – К.: Альтерпрес, 2003. – 436 с.
15. Орлова М.Л. Ресурси етнічного туризму регіону: суспільно-географічна оцінка (на матеріалах Одеської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : спец. 11.00.02 “Економічна та соціальна географія”. – Одеса, 2009. – 19 с.
16. Скорейко Г.М. Населення Буковини за австрійськими урядовими переписами другої половини ХІХ – початку ХХ ст.: історико-демографічний нарис. – Чернівці: Прут, 2002. – 220 с.
17. Старик В. П. Чернівці мультикультурні. – Чернівці: Золоті литаври, 2012. – 18 с.
18. Школа І. М. Розвиток туристичного бізнесу регіону: навч. посібник. – Чернівці: Книги ХХІ, 2007. – 450 с.
19. Dzhaman Ya. V. Chernivtsi as a tourism development center // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. – Вип. 762–763: Географія. – С. 145–148.
20. Dzhaman V., Dzhaman Ya., Zayachuk. Polish Cultural Heritage Sites in Chernivtsi: Excursion Routes // Bukovina: Wspolne dziedzictwo kulturowe i jezikowe (Tom 42 serii “Język na Pograniczach”) / Redakcja: H. Krasowska, M. Pokrzynska, E. Wroblewska-Trochimiuk. – Warszawa – Zielona Cora – Pila: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2020. – С. 359-370.

References

1. Beidyk O. O. Rekreaciino-turystychni resursy Ukrainy: Metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia. – K.: VPTs “Kyivskiy universytet”, 2001. – 395 s.
2. Buchko Zh. I. Transkordonnyi turyzm u konteksti yevrointehratsii Ukrainy // Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats. – Chernivtsi: ChNU, 2015. – Vyp. 744–745: Heohrafiia. – S. 109–111.
3. Dzhaman Ya.V. Orhanizatsiia virmenskoho etnohrafichnoho ekskursiinoho marshrutu poliethnichnymy Chernivtsiamy // Heohrafiia ta ekolohiia: nauka i osvita. Zb. mat. VI vseukr. nauk.-prakt. konf. z mizhnar. uchastiu (Uman, 14-15 kvitnia 2016 r.). – Uman: VPTs “Vizavi”, 2016. – S. 56-60.
4. Dzhaman Ya. V. Turystychni obiekty i ekskursiinyi marshrut yevreiskoi hromady v Chernivtsiakh // Vid heohrafii do heohrafichnoho ukrainoznavstva: evoliutsiia osvitno-naukovykh idei ta poshukiv: Mat. Mizhnar. nauk. konf. (Chernivtsi, 11-13 zhovtnia 2016 r.). – Chernivtsi: ChNU, 2016. – S. 128-130.
5. Dzhaman Ya. Turystychni obiekty i ekskursiinyi marshrut polskoi hromady v Chernivtsiakh // Suspilno-heohrafichni chynnyky rozvytku rehioniv: Mat. Mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. (Lutsk, 6-7 kvitnia 2017 r.). – Lutsk: PP Ivaniuk V. P., 2017. – S. 158-161.
6. Dzhaman Ya. V. Turystychni obiekty i ekskursiinyi marshrut nimetskoï hromady v Chernivtsiakh // Podilskiy rehion: vyklyky KhKhI stolittia (heohrafichni aspekty): Mat. vseukr. nauk.-prakt. konf. (Ternopil, 25 kvitnia 2017 r.). – Ternopil: Krok, 2017. – S. 175-181.
7. Dzhaman Ya. V. Orhanizatsiia rumunskoho etnohrafichnoho ekskursiinoho marshrutu poliethnichnymy Chernivtsiamy // Rehionalni problemy Ukrainy: heohrafichni analiz ta poshuk shliakhiv vyrishennia: Mat. VII Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kherson, 5-6 zhovtnia 2017 r.). – Kherson: VD “Helvetyka”, 2017. – S. 74-76.
8. Dzhaman Ya.V. Orhanizatsiia ukrainskoho etnohrafichnoho ekskursiinoho marshrutu poliethnichnymy Chernivtsiamy // Heohrafiia v Kyivskomu natsionalnomu universyteti imeni Tarasa Shevchenka: 85 rokov – dosiahnennia ta perspektyvy: Mat. mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Kyiv, 30-31 bereznia 2018 r.). – K.: Print-Servis, 2018. – S. 245-247.
9. Dzhaman Ya. V. Rozvytok etnoturyzmu v poliethnichnomu misti (na prykladï m. Chernivtsi): avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. heohraf. nauk: spets. 11.00.02 “Ekonomiczna ta sotsialna heohrafiia”. – K., 2018. – 20 s.
10. Dzhaman Ya. V. Suchasni tendentsii rozvytku turyzmu v misti Chernivtsiakh // Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Seriia: Heohrafichni ta heolohichni nauky. – 2019. T. 24, vyp. 2. – S. 80-95.
11. Ivanunik V. O., Yavkin V. H. Atraktivnist rekreaciino-turystychnykh terytorii. – Chernivtsi: ChNU, 2012. – 248 s.
12. Kyfiak V. F. Orhanizatsiia turystychnoi diialnosti v Ukraini. – Chernivtsi: Zelena Bukovyna, 2003. – 312 s.
13. Kuzyk S. Teoretychni problemy turyzmu: suspilno-heohrafichni pidkhid. – Lviv: VTs LNU, 2010. – 254 s.
14. Liubitseva O. O. Rynok turystychnykh posluh (heoprostorovi aspekty). – K.: Alterpres, 2003. – 436 s.
15. Orlova M.L. Resursy etnichnoho turyzmu rehionu: suspilno-heohrafichna otsinka (na materialakh Odeskoi oblasti) : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. heohr. nauk : spets. 11.00.02 “Ekonomiczna ta sotsialna heohrafiia”. – Odessa, 2009. – 19 s.
16. Skoreiko H.M. Naselennia Bukovyny za avstriiskymy uriadovymy perezypamy druhoi polovyny KhKh – pochatku KhKh st.: istoryko-demohrafichni narys. – Chernivtsi: Prut, 2002. – 220 s.
17. Staryk V. P. Chernivtsi multykulturni. – Chernivtsi: Zoloti lytavry, 2012. – 18 s.
18. Shkola I. M. Rozvytok turystychnoho biznesu rehionu: navch. posibnyk. – Chernivtsi: Knyhy KhKhI, 2007. – 450 s.

19. Dzhaman Ja. V. Chernivtsi as a tourism development center // Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: zbirnyk naukovykh prats. – Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t, 2015. – Vyp. 762–763: Heohrafiia. – S. 145–148.
20. Dzhaman V., Dzhaman Ya., Zayachuk. Polish Cultural Heritage Sites in Chernivtsi: Excursion Routes // Bukowina: Wspolne dziedzictwo kulturowe i jezlkowe (Tom 42 serii “Jezyk na Pograniczach”) / Redakcja: H. Krasowska, M. Pokrzynska, E. Wroblewska-Trochimiuk. – Warszawa – Zielona Cora – Pila: Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk, 2020. – C. 359-370.

Надійшла до редколегії 09.05.2022
Прийнята до друку 24.06.2022